

pers leer van de veronderstelde wedergeboorte. Beiden beleefden als predikant een abrupte verdieping in hun geestelijk leven (die door Den Hengst zelfs werd beleefd als de levendmaking van een dode zondaar).

Er waren ook verschillen: Den Hengst had een moeizame verhouding met zijn kerkenraad, Wisse niet. Werd Wisse gevolgd door een kleine minderheid van zijn gemeente, Den Hengst stichtte een nieuwe gemeente die voor meer dan de helft uit zijn oude gemeenteleden bestond.⁵⁰ De predikanten gingen een verschillende richting op. Maar, en dat was weer een gemeenschappelijk punt, oude contacten waren beslissend voor de ingeslagen richting: Wisse had banden in christelijk-gereformeerde kringen, Den Hengst stichtte een gereformeerde gemeente op grond van eerder contact met ds. G.H. Kersten.⁵¹ Echter, ook al zochten Wisse en Den Hengst een verschillend kerkelijk onderdak, de moeite met de neogereformeerde verbondsl eer als voornaamste reden voor hun uittreden hadden zij gemeenschappelijk.

Ook de reacties vanuit de Gereformeerde Kerken op het vertrek waren gelijklopend.⁵² Rond de uittreding van Den Hengst was het vooral ds. J. Offringa die het meest systematisch zijn bezwaren op papier zette. Den Hengst werd ingewreven dat hij zijn belofte om bezwaren tegen de leer in de kerkelijke weg aan de orde te stellen niet had gehouden. Hij was ‘een kerkelijk bloode en meenedige’. ‘Gods gebod bestond niet meer voor hem.’ Den Hengst had zich beroepen op God zelf, die hem de last van zijn belofte en verantwoordelijkheid had afgenomen. Offringa zag dat anders: Den Hengst stelde zich in zijn openbaringen aan de bijbelschrijvers gelijk. Op dezelfde manier kon een echtbreker of moordenaar zijn daad rechtvaardigen.⁵³ Van Den Hengsts (soms warrig geformuleerde) bezwaren tegen de verbondsbeschouwing in de Gereformeerde Kerken was Offringa al evenmin onder de indruk. Hij bezwoer Den Hengst dat geen enkele gereformeerde predikant of ouderling de moed had iedere gedoopte als wedergeborene te zien. Zij hielden zich slechts aan de oude kerkleer, die zei dat men gemeenteleden met het oordeel der liefde moest behandelen.⁵⁴

Van bevindelijk gereformeerde zijde is Offringa’s reactie op Den Hengsts uittreden met reden gekwalificeerd als de meest vijandelijke tegen ‘een waar bevindelijk leven’.⁵⁵ Des te opvallender is het dat Wisse juist diens “*Verzet de oude paden niet*” positief besprak in een uitvoerige recensie in *De Stichtsche Courant* van 7 maart 1914. Den Hengsts verweer had op Wisse de indruk gemaakt dat hij het verscheuren van het lichaam van Christus goed wilde praten om zijn geweten tot zwijgen te brengen. Hij laakte het dat Den Hengst in de publieke verantwoording van zijn stap geen redenen aanvoerde die voor anderen klem van reden of bewijs hadden,

⁵⁰ Vgl. P.G. Doolaard, *Tot tijd en wijle ... 1887-1987. Een bloemlezing uit een eeuw gereformeerd kerkelijk leven in Veenendaal* (Aalten 1987) 48-50; Schipper, *Ik zal mijn hand tot de kleinen wenden*, 21-33. In *DNK* 74 (juni 2011) publiceerde J. Exalto ‘De kwestie-Den Hengst. Scheiding der geesten in de Gereformeerde Kerken in de jaren 1910-1920’, 24-47. Hij spreekt evenals Schipper van tweederde deel van de gemeente (maar schat het totale aantal lager in), Doolaard van de helft (51). Andere bronnen spraken zelfs van een aderalting van de oude gemeente met driekwart: *De Wekker* 25 juli 1913 en de anonieme *Open brief van een vriend over de uittreding van ds. W. den Hengst te Veenendaal uit de Gereformeerde Kerk* (Veenendaal 1913) 7.

⁵¹ Schipper, *Ik zal mijn hand tot de kleinen wenden*, 37.

⁵² Vgl. *Amsterdamsche Kerkbode* 30 november 1913, 5; *De Bazuin* 20 maart 1914; *De Heraut* 5 juni 1913.

⁵³ J. Offringa, “*Verzet de oude paden niet*”. Een ernstig woord naar aanleiding van de uittreding van ds. W. den Hengst te Veenendaal (Nijkerk 1914) 3-8. Vgl. Den Hengst, *Uitgetreden. Rekenschap van gevoelens en handeling* (Veenendaal 1913) 27 en 45v. Over Offringa (1847-1928): *GUv* II, 268-270.